

ÇAĞIMIZIN PROBLEMLERİNE ETİK VE EPİSTEMOLOJİK BAĞLAM DAN BAKMAK

Looking at the Problems of Our Age Through the Ethical and Epistemological Context

Levent BAYRAKTAR¹, Sare UZUNER²

ÖZET

Çağımızda insanoğlu, bilgiyle sınanmaktadır. Bilmek, yapabilmek için yeterli sayılmaktadır. Oysa bilmek ve yapmak ilişkili olmakla birlikte farklı eylemlerdir. Bilmek, epistemolojik bir süreç olarak insanın kendisini ve kendisinin dışındaki varlığı tanıması ile alakalıyken yapmak kendisini ve diğer insanları hesaba katarak eylemek demektir. Bilmek ve yapmak arasındaki farkın bilincinde olmak, etik bir bilinçle bilgi ve eylem arasındaki ilişkinin farkında olmayı gerektirmektedir. Etik ve epistemoloji arasında bir bağ kurmak ve yeni bir bağlam inşa etmek yeni bir insani düzen tasavvur etmek demektir. Mevcut düzende bilgi bir metaya dönüşmüş ve insanlık, etik bilinç yokluğu altında kendi varlığını tehdit eden sorunlarla yüz yüze gelmiştir. Günümüz dünya sorunlarına yukarıdan baktığımızda etik bilinç ve tutum eksikliğinden kaynaklanan, insanın neden olduğu sorunlar oldukları görülür. Bilgi ve eylemler arasındaki ilişkinin zayıflaması ya da kaybolması eylemlerinin kaynağı bilgileri olan insanoğlunun dünya sorunlarıyla yüzleşme imkanını da elinden almaktadır. Dünya sorunlarıyla yüzleşebilmek için bilgi ve eylemler arasında epistemolojik yetkinlikle etik bir bilinç kurulmalıdır. İnsan, kendi seçimleri, iradesi ve eylemleriyle her geçen gün dünyayı daha ağır ve çözümü güç sorunlarla yüz yüze bırakmaktadır. Soruna sebep olan insan, çözümün de öznesidir. Çözüm için felsefi bir bilinç geliştirmek zorunlu görünmektedir. Bu bilinç, etik ve epistemoloji arasında ortak bir bağ kurmayı ve bağlam oluşturmayı gerektirmektedir. Böylece bilmek, yapmak, yapabilmek hatta güçlü olmakla haklı olmak arasındaki nüanslar da tartışmaya açılmış bulunmaktadır.

ABSTRACT

Human beings are tested with knowledge in our age. Knowledge evaluated as sufficient, to do something. However, though they are related, to know and to do are different actions. While, to know, is about knowing oneself and the existence outside of oneself, as an epistemological process, to do, implies taking into account oneself and others when doing something. Being conscious of the difference between knowing and doing requires an ethical awareness and awareness of the relationship between knowledge and action. Establishing a bond between ethics and epistemology and building a new context means to envision a new order. In today's world order, knowledge has turned into a commodity and humanity has faced problems that threaten its own existence under the absence of ethical consciousness. Considering today's world problems, it can be deduced that the lack of ethical consciousness and attitude are the triggers of problems caused by human beings. The deterioration or loss of the relationship between knowledge and actions also deprives human beings of the opportunity to face world problems, as the source of their actions is knowledge. In order to face the world's problems, an ethical consciousness must be established between knowledge and actions with epistemological competence. The will, action and choice of the people are resulted with harder and more complex problems day by day. Yet, people who are creating the problems are the subject of the solutions as well. Developing a philosophical consciousness for the solution seems to be mandatory. This consciousness requires to establish a common bond between ethical and epistemology and context. Thus, the nuances between to know, to do, can do; and even the difference between being strong and being right are also opened to discussions

Anahtar Kelimeler: Etik, Epistemoloji, Felsefe, Değer, Bağlam

Keywords: Ethic, Epistemology, Philosophy, Value, Context

1. ORCID: 0000-0001-5496-6896
2. ORCID: 0000-0002-7164-3615

1. Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, lebayraktar@gmail.com
2. Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, sare_uzuner@hotmail.com

*BAYRAKTAR, L. ve UZUNER, S. (2022). "Çağımızın Problemlerine Etik ve Epistemolojik Bağlamdan Bakmak", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 26, s.224-231.

Makale Geliş Tarihi: 17 Mart 2022 Kabul Tarihi: 01 Mayıs 2022

EXTENDED ABSTRACT

The human mind has the opportunity to explore its own cognitive possibilities. Philosophy creates a field of consciousness to realise this possibility. To be a human, there is a need for ethical consciousness as well as rational critical consciousness. Because, the problems of our age are not within the framework that can be solved only by rational and experimental methods. Therefore, human beings should be seen and considered as a value of assets. Along with scientific and technological progress, this value assets should also be protected and nurtured. The need to establish a link between ethics and epistemology is the accumulation of studies those aimed at reinforcing the communication of knowledge with value. The epistemological attitude that is created with an ethical consciousness will enable the human being to be considered in the scope of principles and values in every field. The ethical and epistemological context will create the opportunity for the subject to feel responsible for the problems. Today, the dissolution of the difference between knowledge and information has led to the problem of not internalizing knowledge. Knowledge, by its nature, is an acquisition that must be acquired by the personal effort and will of the subject. However, today, knowledge has become a commodity that does not affect the actions and discourses of its owner. It is hard to think that knowledge that has not reflected to life and that has not been internalized can bring an ethical and epistemological competence for human beings. The ability to manage and question the knowledge of an individual is still in the control of themselves. In addition to the possibility, source, accuracy and limits of the information, the subject should also question why he needs the information, what the information will serve and what results it will create. Because no law or norm can provide the awareness that the subject could acquire with ethical and epistemological consciousness. Therefore, in order to find solutions to today's problems we should first correct our relationship with knowledge. When we evaluate the problems of our age in general, it is possible to reach the conclusion that they are created by humans. Same human who causes the world's problems is also the source of the solution. Knowledge, which is the sum of human consciousness and will, forms the basis of actions that cause these problems. Because knowledge is the basis of human actions. Knowledge is substantially important in solving today's problems as it affects human actions. In addition to losing its value as a commodity, the fact that knowledge determined and used as an overwhelming power also poses an obstacle to built an ethical consciousness with epistemological competence. Knowing should also prompt the subject to criticize his knowledge and to take ethical responsibility for his actions. Therefore, a relationship must be established between human knowledge, human actions and the problems of our age. Our ability to produce solutions for the problems of our age, those are a result of human actions and whose solution is also dependent on human actions, will be possible with philosophical thinking. However, the appropriateness of philosophical thinking to the context and to the problem should be evaluated correctly. Just as not any knowledge can solely make subject wise, peaceful and just, Any of the philosophical thinking methods could not solely be sufficient for the solution of our contemporary problems. Human should be evaluated as a whole, both materially and spiritually. Mechanical philosophy, which considers human only as a biological organism, is insufficient to provide the awareness of being a human that we need in order to produce solutions to the problems of our age. An individual needs to internalize their knowledge in order to gain the consciousness of being human and to worry about the problems of their age in a way that corresponds human values. An individual's reasoning not only for his actions and discourses, but also for his knowledge and thoughts, in line with epistemological competence and ethical consciousness can be defined as the ethical and epistemological context. This link leads the subject, to reason why and how they had the knowledge and what to do with the knowledge they have acquired. Because when knowing, doing, graduating, being strong and being right or being capable are not associated with each other, knowledge turns into power and power turns into hegemony. Thus, in order to prevent domination with knowledge, an ethical-epistemological context must be built with ethical consciousness. The ethical-epistemological context envisions and proposes a model that will bring human values to life in our relationship with knowledge.

İnsan akli, kritik ederek kendi bilişsel olanaklarını keşfedebilme imkanına sahiptir. Felsefe, insanın bu olanağı elde edebilmesi için bir bilinç oluşturur. Diğer bir ifade ile felsefe, insanın bilgiyle olan iletişimini kavramasına yardımcı olur. İnsan olmanın gerçekleşebilmesi için akli kritik bilincin yanında etik bilince de ihtiyaç vardır. Çağımızın problemleri yalnızca akli ve deneysel yöntemlerle çözülebilecek çerçevede değildir. İnsanoğlu bir değer varlığı olarak görülmeli ve inşa edilmelidir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yanında eş zamanlı olarak değer alanı da korunmalı ve beslenmelidir. Etik ve epistemoloji arasında bir bağ kurma ihtiyacı, bilginin değerle olan iletişimini pekiştirmeye yönelik araştırmanın bir neticesidir. Epistemolojinin etik bir bilinçle inşa edilmesi; insanın her alanda ilke ve değer olarak gözetilmesine imkan tanıyacaktır. Bu amaç doğrultusunda, içinde bulunduğumuz çağda bilginin yaşadığı değer kaybına dikkat çekilerek; insanın bilmesinde ve eylemlerinde etik bilinç yoksunluğunun sebep olduğu sonuçlar değerlendirilecektir.

Etik ve epistemoloji arasındaki ilişki felsefenin ne işe yarayacağı sorusuna da cevap üretir. Felsefe; evrende insanı herhangi bir varlık olmaktan çıkarıp, özne-varlık olmaya yükselten düşünce ve eylemdir, hayatın sorgulanmasıdır (Bayraktar, 2016a: 4). Felsefenin bir açıdan, bu sorgulama neticesinde güvenilir bilgi elde etme ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğu düşünülebilir. Öyle ki “hiçbir şey bilmediğimizi öne süren filozoflar bile kendi felsefelerinin sağladığı bu bilginin güvenilirliğini kabul etmek zorundadırlar” (Grünberg, 2019: 28-29). Bu aynı zamanda insan zihninin kendisini güvende hissetmeye ve kaostan kurtulmuş bir düzen fikrine kavuşmaya olan ihtiyacının bir yansımasıdır. Gündelik hayatta pek çok şeye güven duyarak yaşamımızı sürdürürüz. “Gerekçelenirilmiş inançlara ve bilgiye sahip olduğumuzu farz edemeyecek durumda olsaydık insan yaşamının ne kadar güvenden yoksun ve düzensiz” (Audi, 2018: 10) olduğu gerçeğiyle baş başa kalırdık. Kaos ve düzensizliğin oluşması insan zihninin tekrar düzene ve huzura kavuşmak için problem çözme yeteneğini kullanmaya başlayacağı anlamına gelmektedir. Felsefe bu düzen ihtiyacını karşılamak ve problemlerle başa çıkmanın yollarını geliştirebilmek için bir bilinç alanı oluşturur. Etik ve epistemolojik bağlam, insanın problemler karşısında sorumlu hissetmesi imkanını doğurur. İnsana bütüncül bir ahlaki şahsiyet olarak yaklaşırsa, “o kendisini bir ahlak kişisi olarak kurgular ve hayatın her alanında kendisini ahlaki bir fail olarak hisseder” (Bayraktar, 2016a: 34).

Çağımızın problemlerine çözüm imkanı bulabilmek için öncelikle onları doğru analiz etmeli ve insan eylemleriyle olan ilişkilerini incelemeliyiz. İnsanoğlunun yaşadığı problemler, doğrudukları sonuçlar ve etki alanları üzerinden betimlenebilir. Bunlar tespit edilmesi kolay gibi görünen ancak kaynağı insan olması bakımından çözümü güç olan problemlerdir. Açlık, savaş, nefret söylemi, şiddet, ahlaki ve varoluşsal bunalım, toplumsal kargaşa, yalnızlaşma, çevre kirliliği gibi çağımızın yüz yüze kaldığı problemlerin kaynağı da çözümü de insandır. Eylemlerinin faili olması bakımından her birey dünya problemleri karşısında sorumludur. Ancak bu sorumluluğun yerine getirilebilmesi için özel bir bilince ve tutuma ihtiyaç vardır. Çağımız problemleri ortak bilinç geliştirmeyi ve insan olma bilincine yönelmeyi mecbur kılmaktadır. Toplum varlığı olan insan, dünya sorunlarına karşı birlikte hareket etmelidir.

Günümüzde insanlar birbirinden uzaklaşmakta, birbirlerine olan tahammülleri azalırken öfkeleri artmaktadır. Bunun sonucu olarak toplumsal huzur giderek aşınmaktadır. Geçmişe oranla gündelik iş yükü bağlamında her şey daha kolay olmasına rağmen insanlar daha mutlu ve huzurlu değillerdir. Bunun temel sebebi bilgi eksikliği ve bilgiyi içselleştirme eksikliği olarak ifade edilebilir. Her ne kadar çağımız bilgi (enformasyon) çağı olarak anılsa da “biraz düşününce bir şeylerden haberdar olmakla bir şeyleri bilmenin aynı şey olmadığını kolaylıkla anlayabiliriz” (Avcı, 2020: 115). Mevcut durum sahip olunan gelişim ve bilişim evresinin etik ve epistemolojik bilinç ile desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Zira “Bilgi; kişinin kendisini içinde bulunduğu bir durumdan ziyade,

kişisel bir çabayla erişilen zihinsel bir edimdir” (Hetherington, 2020: 187). Yani öznenin, bilinç ve iradeyle bilgi nesnesine yönelmesi yoluyla gerçekleşir. Günümüzde ise özne kendisini, ilgi duyduğu ya da duymadığı bir yığın bilgi havuzunun ortasında bulmaktadır. Artık o, hayatta kalmanın dinamiklerinden görülen meslek sahibi olma ve para kazanma gibi ihtiyaçlar sebebiyle şuursuzca kendisini bu anafurun içinde bulur. Bu durum genellikle bireyin bilgeliği amaçlamaktan uzaklaşıp kendisini başarılı ama mutsuz, zengin ama huzursuz hissetmesiyle neticelenir.

Hayata tatbik edilmemiş bilginin, insan için etik ve epistemolojik bir yetkinlik getirebileceğini düşünmek pek mümkün değildir. Ahmet İnam, tavırlı bilme, tavırsız bilme ve yapmacık bilme olarak ifade ettiği ayrımla çağımızın bilgi problemine işaret etmektedir. *“Bileceğimiz, bilmekte olduğumuz şeyle kendimiz arasındaki ilişki öyle bir ilişkidir ki o bilmeye çalıştığımız şeyi ancak düşünerek bilebiliriz”* (İnam, 2015: 11). İnsan hayatında, bilgiye sahip olmadan öncesi ile sonrası arasında bir fark olmalıdır. Yani bilgi, insanı dönüştürmelidir. İnsan, dünyada olup bitenlere karşı bir tavırdan daha fazlasını ortaya koyabilmek için bilgi ve değer arasında ilişki kurabilmelidir. Problemlere çözüm üretebilmek için onları muhakeme edecek etik bilince sahip olmak gerekir. Tüm bunların temelinde de dünyayı daha yaşanılabilir bir yer haline getirecek olan etik bilinçle donanmış etik öznenin inşa edilmesi yer alır.

“Bilgi, yöntemli yürütülen bir düşünümün ürünüdür ve uygun ya da uygun olmayan bilgi yani bilginin konusuna uygunluğu da yine bu düşünüm ile denetlenir” (Özlem, 2007: 205). Bilgiye karşı yönelimde, akıl yürütmelerimiz bilgiyi denetlerken de güvenilirliğini kaybetmemelidir. Aynı zamanda birey, bilgi edinme sürecinin farkında olmalıdır. Bilginin imkanı, kaynağı, doğruluğu ve sınırları yanında bilgiye neden ihtiyaç duyulduğu, söz konusu bilginin neye hizmet edeceği ve ne gibi sonuçlar doğuracağı da sorgulanmalıdır. Bilgi felsefesinin en temel tartışma konularından olan güvenilirlik problemi artık bilginin işlevsizliği problemine konumunu teslim etme yolundadır. Günümüzde bireyin yaşantısına hiçbir faydası olmayan, kişilik gelişimine katkı sağlamayan, yalan söylemesine, hırsızlık yapmasına belki de cinayet işlemesine bile engel olmayan bir bilgi boyutuyla karşı karşıyayız. *“Hakikat-bilgi-enformasyon-veri sıralamasını ve bunlar arasındaki mahiyet farkını”* (Avcı, 2020: 143) ayırt edebilmeliyiz. Durum böyleyken günümüzün problemlerine çözüm üretebilmek öncelikle bilgiyle olan ilişkimizi düzeltmekle mümkün olabilecektir.

“Bilgi, bilinçli bir öznenin kendisine veya kendisinin dışındaki varlığa yönelimi sonucu açığa çıkan üründür” (Bayraktar, 2016a: 14). Bu yönelimin nasıl gerçekleştiği hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bilginin kaynağı problemine yönelik yaklaşımlardan biri olan Empirizm; deneyimlenenin ötesinde herhangi bir bilgi kabul etmemektedir (Timuçin, 2019: 135-136; Cevizci, 2010: 72-74). Hume’un ifadeleri bu yaklaşımı özetler niteliktedir:

“Tam olarak birbirlerine benzeyen hatta farklı zamanlarda ama aynı yerde ortaya çıkan iki nesne sayıca birbirlerinden farklı olabilirler; ayrıca, bir nesnenin diğerini üretmesini sağlayan kuvvet hiçbir zaman salt tasarımları sayesinde ortaya çıkarılamayacağından, açıktır ki neden ve sonuç ilişkileri ile ilgili olarak soyut akıl yürütme ya da iç duyum yoluyla değil deneyim yoluyla bilgi ediniriz. En basiti dahil, nesnelere görebildiğimiz nitelikleriyle açıklayabileceğimiz ya da belleğimiz ve deneyimlerimizin yardımı olmaksızın öngörebileceğimiz tek bir olgu yoktur” (Hume, 2009: 59).

Bilginin kaynağı problemine yönelik yaklaşımlardan bir diğeri olan Rasyonalizm ise bilgiye deneyimlerle değil akıl yürütme ile ulaşılabileceğini savunmaktadır (Cevizci, 2010:68-72; Bolay, 2018: 7-9). Rasyonalizm, *“evreni bir bütün olarak düşünce yoluyla yorumlamayı, bireysel ve toplumsal yaşamı aklın ilkelerine göre düzenlemeyi amaçlayan tavidir”* (Cevizci, 1999: 30). Antik felsefede

varlık; öznenin bilgisinden bağımsız olarak kendinde varlık olarak sorgulanmıştır. Bilgi ise değerlerle bir görülmüştür. On sekizinci yüz yıla gelindiğinde ise Kant'ın, varlığı; olmak bakımından değil özne tarafından bilinebilir olmak, insan bilgisine nesne olmak bakımından ele alması epistemoloji ve ontoloji arasındaki ilişkiyi yeni bir boyuta taşımıştır (Baç, 2020: 27).

Günümüz problemleri epistemolojinin, etik ile arasındaki bağın tespit edilme ihtiyacının olduğuna işaret etmektedir. Bilginin kaynağını deney ya da akıl olarak kabul etmek ve bu zemin üzerinde yürütülen tartışmalara bakarak çağdaş problemlere çözüm üretebilmek oldukça güçtür. Bilgi; deneyim ya da akla dayanmasından bağımsız olarak insan kaynaklıdır. İnsani bilincin ve iradenin ürünüdür. Bireyin; bilgiyi nasıl edindiğini ve ne için kullandığını fark etmesi, mevcut bilgisini nasıl muhafaza ettiğini sorgulaması ve hayatına hiçbir etkisi olmayan edinilmiş bilgilerin yalnızca taşıyıcısı olmaktan kurtulup bilgiyi içselleştirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla insan bilgisi, insan eylemleri ve insandan kaynaklanan problemler arasında ilişki kurmak çözüme giden yolda ilk adımdır.

Günümüz problemleri ne tek başına epistemolojinin ne de tek başına etiğin çözüm üretebileceği çerçevededir. Çünkü insan düşünen ve eyleyen bir değer varlığıdır. *“Oysa bugün bilmek, yapabilmek için yeterli ve meşru kabul edilince güce dönüşmüş ve o güç de insanlığa şiddet olarak yansımıştır”* (Bayraktar, 2016a: 16). İnsan, bilgisinin kritiğini yapabildiği ve eylemlerinin etik değerini sorguladığı durumda etik özne ya da ahlak kişisi olmaya yönelir. (Bayraktar, 2016a: 15). Çağımızın problemlerine gerçek çözümler bulabilmek etik ve epistemoloji arasında kurulacak bağ ile mümkün olabilecektir. Felsefe tarihinde bilgi ve değer ilişkisi incelendiğinde; Yunan felsefesinde bilgi ve değer arasında eşitlik olduğunu, Orta Çağ'a gelindiğinde bu eşitliğin bozularak bilginin değer egemenliğine girdiğini, daha sonra ise pozitivizmle beraber bilimsel görüşün etkisiyle değer, bilginin egemenliğine girdiğini görmekteyiz (Ülken, 2016: 256). Etik ve epistemoloji arasındaki bağı korumak bilgi ve değer arasındaki iletişimin dengesini korumayı gerektirmektedir. İnsan bir değer varlığı olarak görülmeli ve inşa edilmelidir. Bu yönüyle etik ve epistemolojik bağ, bilgi ve ahlakın bir araya gelerek insandaki; insanî değer bilincini ortaya çıkarması şeklinde yorumlanabilir.

Kuçuradi, yalnızca insan olmanın bilincine sahip olanların, dünya sorunlarına karşı yapılması gerekenleri yapma yükümlülüğünü üstlendiklerini ancak bu üstlenmenin de sorunların çözümü için yeterli olmadığını ifade etmektedir. İnsan olmanın bilincine sahip olmak *“...bir dünya problemi karşısında yapılması gerekeni ve bugün yapılabilecek olanı bulmak için yetmiyor; söz konusu yükümlülük ayrıca olayları ve durumları doğru değerlendirmeyi bilmeyi ve bunu her durumda yapmayı denemeyi gerektiriyor”* (Kuçuradi, 1988: 12). Bu yüzden dünyadaki adaletsizlik ve problemler karşısında çözüm olarak ‘temel insan haklarının korunmasının’ dünya politikasını yönlendirdiği bir düzene ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Ancak bunu gerçekleştirmenin düşük bir olasılık taşıdığını da söyleyerek hem ‘temel insan haklarının korunmasının’ yönlendirdiği bir dünya düzeni kuramıyor olmamızın hem de diğer dünya problemlerinin çözümü olarak gerçekleşmesi daha mümkün olan ikinci bir çözüme işaret etmektedir: *“Dünya ülkelerinde eğitimin ana amaçları olarak; insan olma bilincini kazandırmayı ve doğru değerlendirme yapabilmeyi öğretmeyi koymak”* (Kuçuradi, 1988: 12). Bu bilinç ve yetiyle birey; dünya problemleri karşısında çözüm üretmeye ve daha da önemlisi yeni problemlerin doğmasına engel olacak bir aksiyon içinde olmaya imkan bulabilecektir.

İnsan olma bilinci ve doğru değerlendirme yapabilme yetisi ise etik ve epistemolojik bağlamın imkan vereceği bilinç alanına ihtiyaç duymaktadır. Zira bireyin öncelikle eylemlerinin kaynağı ve yönlendiricisi olan bilgilerini içselleştirmesi gerekmektedir. İnsan olma bilinci ve doğru değerlendirme yapabilme yetisi, bireyin kendi bilgilerinin farkında olmasını ve üzerinde değerlendirme yaptığı bilgilerin mahiyetlerini görebilmesini de gerektirmektedir. Birey, sahip olduğu bilgilerin; kendi

varoluşsal geçmişinin, yetiştiği çevrenin ve diğer unsurların etkisi altında olduğunu, düşünme sürecinin ve dolayısıyla sahip olduğu düşüncelerin içinde bulunduğu bağlamdan etkilendiğinin farkında olmalıdır. Bu bağlamda doğru değerlendirme yapabilme yetisi ile insan olma bilincine yakışır bir yaşam ortaya koyabilmesi mümkün olacaktır. Etik ve epistemolojik bağ olarak ifade ettiğimiz bu birliktelik; bireyin bilgi, söylem ve eylem bütünlüğünü kendi bilinç ve iradesi eliyle kurmayı ve korumayı sağlayabilmesidir. Bu birlikteliği sağlamak için öznenin sahip olduğu bilgiyi içselleştirmesi gerekmektedir.

Bilginin içselleştirilmesi ancak eğitim sürecine dahil edildiği ölçüde gerçekleşebilir. Bilgi edinmek, onu içselleştirmek için yeterli değildir. *“Bilgi hazır değildir. İnsan yalnızca bilmenin olanaklarına sahiptir. Olanaklarını ne ölçüde kullanıp ne ölçüde bilgi edinirse o ölçüde yaşayacaktır. Yaşama bakımından bilgi kuvvettir. Bacon’un deyişiyle doğaya egemen olmanın kuvveti değil, doğru yaşamının, insanın kendi özüne göre yaşamasının, kendisini gerçekleştiren bir süreçte bulunmasının, özgürlüğün kuvvetidir”* (Erdemli, 2020: 86). Çağımızın bilgi anlayışı ve eğitim sistemleri ise bireye hazır ve çabuk tüketilebilir yaşam sunma çabasına hizmet etmektedirler. Bu düzen içerisinde yaşayan öznenin, kendi emeği ve iradesi ile yönelmediği bir bilginin sonuçlarına ya da gerekliliklerine de sahip çıkmaması olağandır. Burada soruşturulması gereken şey öznenin neden bilgilerinin gerekliliklerini yerine getirmediği ya da davranışlarının ve söylemlerinin sonuçlarını üstlenmediği değildir. Çünkü bu durum mevcut bilgi eğitiminin doğal sonucudur. Üzerine düşünülmesi ve çözüm aranması gereken asıl problem içselleştirilmemiş bilginin insan hayatına olan etkileridir.

“Kazanılan bilgilerin özümlemesi, insanın onları hayatına geçirebilmesi icap eder. Felsefi tutumun kazanılmasında felsefe öğretiminin rolü büyüktür. Yalnız felsefe öğrenir ve öğretirken, kazanılan bilgiler eğer öğrenen ve öğreten kişi tarafından özümsemmez, yani hayatına girmezse istenen amaca erişilemez” (Bayraktar, 2019: 135). Necati Öner’in ‘felsefi tutum’ olarak ifade ettiği bu farkındalık, *“ahlaki bir duruş içinde erdemlerle bütünleşerek yaşamak, değer bilincine yükselerek, tutarlı ve hesabı verilebilir bir hayat sürmektir”* (Bayraktar, 2019: 135). Bilgiyi öğretmenin yanında bilgiyi içselleştirmeyi de eğitim sürecine dahil etmek, bilgi ve eylem arasındaki tutarsızlığın giderilmesine yardımcı olacaktır. Bireyin zihin dünyasına, bilgiye yönelimde, bilgeliğe ve insan olma bilincine ulaşmayı amaç edinmek kazandırılmalıdır. Mevcut tablo, çağımızın problemlerine çözüm üretebilme imkanı bulabilmemiz için bilgiye yönelik tavrımızın değişmesi gerektiğine işaret etmektedir.

İnsan bir özne varlıktır. Özne olmak bir oluş sürecini gerektirir. Etik ve epistemoloji arasındaki bağı korumak insan olmak ve özne varlık olarak şahsiyet geliştirebilmek için gereklidir. İnsan eylemlerinin temelinde bilgi vardır ve insan bilgisiyle ne yapabileceğini ya da ne yapması gerektiğini sorgular (Bayraktar, 2016b: xi-xiv). *“Bilmek yapmak için bir gerekliliktir fakat her bildiğini ve her yapabilir olduğunu yapmak veya yapmamak başka bir düşünme ve algılama düzlemini zorunlu kılar”* (Bayraktar, 2016b: xii). Dolayısıyla bireyin davranışlarını ve sahip olduğu bilgileri yönetme ve sorgulama yetisi yine bireyin kendi elindedir. Bilgiye yönelimde iradeyi önceleyen bu varoluş, sahip olunan düşünme ve bilgi edinme yetisinin kıymetini ortaya koymaktadır. *“Sürekli düşünme ve yargı yetisini kullanma ‘ne kadar bilgili ya da cahil, ne kadar zeki ya da aptal olsun akıl sağlığı yerinde olan herkesin’ yapabileceği bir şey olduğu için herkesten talep edilebilir. Ama kişinin önce düşünmeyi seçmesi gerekir”* (Berktay, 2021: 40).

“Hakikat ve akıl üzerine ancak kendimiz düşündüğümüz ve onu kendimiz kavradığımız ölçüde, gerçek ve hakiki bilgiye sahip oluruz. Başkalarının zihinlerimizde yüzen kanaatleri, bu kanaatler doğru olsalar bile bizi daha bilgili kılmaz” (Hetherington, 2020: 190). Locke’un bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bilgi edinme ve düşünme ancak bireyin kendi istek, irade ve çabasıyla gerçekleşmelidir.

Böylelikle birey; eylemlerine kaynaklık eden bilgi ve düşüncelerin etik ve epistemolojik bilincinde olarak eylemlerine hakim olur ve onların sorumluluğunu üstlenebilir. Zira hiçbir hukuk, kanun ya da norm; bireyin etik ve epistemolojik bilinçle edineceği farkındalığı sağlayamaz.

İnsan eylemlerinin bir sonucu olan ve çözümü yine insan eylemlerine bağlı olan çağımızın problemlerine karşı çözüm üretebilmemiz felsefi düşünmeyle gerçekleşebilir. Ancak bu imkan yine insan elindedir. Felsefi düşüncenin bağlamına ve probleme uygunluğu, insanın muhakeme etmesi ve yönlendirmesi gereken bir diğer husustur. Nasıl ki her bilgi özneyi; bilge, huzurlu, mutlu, ve âdil yapmıyorsa; felsefi düşünme yöntemlerinin de her biri çağdaş problemlerimizin çözümü için yeterli değildir. “*İnsan ruh ve beden, madde ve mânâdan oluşan bir bütündür*” (Bayraktar, 2016b: 11). İhtiyacımız olan felsefe, insanı bir bütün olarak değerlendirmelidir. İnsanın yalnızca biyolojik boyutuna hitap eden ve insan bilgisinin salt algı nesnesi ve deney konusu olduğunu kabul eden mekanik felsefe; insan olma bilincini kazandırmada yetersizdir.

Bireyin; insan olma bilincini kazanması, insanî değere yakışır bir şekilde çağının problemlerini dert edinmesi için bilgilerini içselleştirmesi ve bu doğrultuda gerekli olan mücadeleye istekli olması gerekmektedir. Bu istek ve bilinçle bilgiye yönelimin sağlanması, devlet ve yönetimler eliyle denetlenemeyen düşüncelerin öz muhakemeyle denetlenebilmesine imkan tanıyacaktır. Bireyin yalnızca eylemlerini ve söylemlerini değil bilgi ve düşüncelerinin de muhakemesini epistemolojik yetkinlik ve etik bilinç doğrultusunda yapmasını etik ve epistemolojik bağlam olarak tanımlayabiliriz.

SONUÇ

Felsefe, dünya problemlerine çözüm üretme imkanı bulabilmemiz için ihtiyacımız olan düşünme gücünü sunmaktadır. Ancak bu imkanı elde edebilmek için bilgiye dair tavrımızın değişmesi gerekmektedir. Günümüzde bilgi, kolay edinilen ve çabuk tüketilen bir tür meta halini almıştır. Bilmek ve haberdar olmak arasındaki farkın kaybolmasıyla içselleştirilmemiş bilgi problemi ortaya çıkmıştır. Oysa bilgi, öznenin özel yönelimini, irade ve gayretini gerektirir. Zaman ve bağlam içinde değerlendirilmelidir. Bilgiye erişimin kolaylaşması bilgi ile değer arasındaki ilişkinin zayıflamasına da zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda bireyin eylemlerinin sonuçlarını üstlenmemesine ve sahip olduğu bilgilerin gereğini yerine getirmemesine de sebep olmuştur.

Çağımızın problemlerine çözüm üretebilme imkanı, insanın felsefeyle kendisini bilmeyi, dünyayı tanımayı ve olup bitenlere dair tepki vermeyi seçmesi ile gerçekleşebilecektir. Açlık, savaş, ötekileştirme ve çevre kirliliği gibi problemlerin doğmasına sebep olan insan, artık bir üst bilinç ve etik seviyeye yükselerek bu problemlerin çözümü için gerekeni yapmak durumundadır. Özne; bilmeye ve eylemeye dair, onları gerçekleştirmenin ötesinde içselleştirmeye yönelik bir tavır sergilemelidir. Diğer bir deyişle insan; bilgisine, söylemine, eylemlerine ve tüm bunların sonuçlarına sahip çıkmalıdır. Bize ait olan tüm diğer şeyler gibi bilgilerimiz, sözlerimiz ve eylemlerimiz de sorumluluğumuz altındadır.

Etik ve epistemoloji arasında bir bağ kurmak, insanın söylem ve eylemlerinin kaynağı olan bilgi ve düşüncelerini de sorgulaması anlamına gelir. Bu bağ, özneyi, bilgiye neden ve nasıl sahip olduğunu ve edindiği bilgi ile ne yapacağını muhakeme etmeye yönlendirir. Zira bilmek, yapmak, muktedir olmak, mezun olmak, güçlü olmak ve haklı olmak birbiriyle ilişkilendirilmediği durumda bilgi güce, güç de hegemonyaya dönüşmektedir. Bilgiyle tahakküm etmenin önüne geçebilmek için etik bilinçle etik-epistemolojik bağlamın inşa edilmesi gerekir. Kurulacak olan etik-epistemolojik bağlamla, bilgiyle olan ilişkimizde, insanî değerleri hayata geçirecek olan bir model tasavvur ve teklif edilmektedir.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar %50, İkinci Yazar %50.

Etik Komite Onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- AUDI, R. (2018). *Epistemoloji* (Çev. H.Y. Başdemir ve M. Tuncel) 3.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.
- AVCI, N. (2020). *Enformatik Cehalet*, 6.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- BAÇ, M. (2021). “*Epistemoloji*”, *Çağdaş Epistemolojiye Giriş*, (ed. Nebi Mehdiyev) 2.Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul.
- BAYRAKTAR, L. (2016a). *Felsefe İle*, 2.Baskı, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara.
- BAYRAKTAR, L. (2016b). *Medeniyet ve Felsefe*, 1.Baskı, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara.
- BAYRAKTAR, L. (2019). “Necati Öner ve Türk Felsefesi”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, 69, 129-138.
- BERKTAY, F. (2021). *Düşünme Etiği*, 1.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- BOLAY, S. H. (2018). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, 12.Baskı, Ankara: Atlas Yayınları.
- CEVİZCİ, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, 3.Baskı, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- CEVİZCİ, A. (2010). *Bilgi Felsefesi*, 1.Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- ERDEMLİ, A. (2020). “Yaşama Sorunu Bakımından Bilgi ve Değer Bağlamı”, *Bilgi ve Değer*, (ed. Şahabettin Yalçın) 1.Baskı, Fol Yayınları, Ankara.
- GRÜNBERG, T. (2019). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, 2.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HETHERINGTON, S. (2020). *Epistemoloji* (Çev. Burak Çakır vd.) 1.Baskı, Fol Yayınları, Ankara.
- HUME, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme* (Çev. Ergün Baylan) 1.Baskı, Bilge Su Yayıncılık, Ankara.
- İNAM, A. (2015). “Bilginin Renkleri”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, 61, 5-15.
- KUÇURADİ, İ. (1988). “*İnsan Hakları Açısından Dünya Problemleri*” Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 58-72.
- ÖZLEM, D. (2007). *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, 3.Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- TİMUÇİN, A. (2019). *Felsefe Sözlüğü*, 6.Baskı, Ankara: Bulut Yayınları.
- ÜLKEN, Hilmi Z. (2016). *Bilgi ve Değer*, 3.Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara.